

A VIDÉKI TERÜLETEK HELYZETE A TURIZMUS TEKINTETÉBEN TOURISM OPPORTUNITIES IN RURAL AREAS

Varga-Nagy Adrienn, PhD

tanársegéd

Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar; Regionális Gazdaságtani és
Vidékfejlesztési Intézet
varga.nagy.adrienn@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Napjainkban (és nem csak hazánkban) egyre több területfejlesztési tanulmányban, gazdaságfejlesztési stratégiában kap meghatározó szerepet az idegenforgalomra, a belföldi turizmus különböző típusaira épülő fejlesztési irány. Úgy gondolom, hogy a turizmus az endogén források vizsgálatán keresztül egy-egy térség kiegészítő húzó ágazatává válhat, közvetve és közvetlenül jövőképet teremtve az ott élők számára. Magyarország kiemelten kezelte az elmúlt években a turizmushoz kapcsolódó tervezési és fejlesztési feladatokat, legtöbbször olyan hátrányos területeken is, ahol valószínűleg nem számíthatnak jelentősebb számú turisztikai forgalomra. Annak ellenére, hogy az ország kedvező turisztikai adottságokkal rendelkezik, úgy gondolom, nem minden térségben adottak az alapvető feltételek az ilyen irányú fejlesztésekhez, hiszen a természeti adottságok mellett fontos a gazdasági, infrastrukturális és humán feltételek optimális megléte. Ezért fontos vizsgálni minden térség esetében a fejlesztési stratégia prioritásainak irányait, benne a turizmus lehetőségét is.

Abstract

Nowadays, not only in Hungary, tourism as well as developments based on domestic tourism get more attention in both spatial and economic development strategies. Accordingly, I intended to highlight the importance of this sector. I examined the development of rural space through analyzing the tourism sector, since I believe that due to the harmony in our natural, economic and human resource, we have great potentials in this regard. Based on the abovementioned, I think that tourism may become a leading or supplementary sector of an area, providing a future perspective for the local population directly or indirectly. Despite of the fact that the country has favourable touristic conditions in general, I think that some of the areas do not have the necessary economic, infrastructural and human resources. As a principle, I believe that it is important to examine the priorities of economic development strategies of all regions, with special focus on tourism potentials. In order to discover the development potentials of the regions, we should analyze the internal conditions of their environment, the success factors, the influence of external factors as well as their potential use.

Kulcsszavak: turizmus, vidéki területek, EU, komplex idegenforgalmi hatásmutató, kistérségek

Jel besorolás: R10, R11

LCC: HD 72-88

Irodalmi áttekintés

A vidéki térgazdaság versenyképességének javítására számos gazdaságfejlesztési koncepció készült az elmúlt években, melyek különböző irányokat jelöltek meg a leszakadás megállítására. Ezek között a mezőgazdaság, az újraiparosítás, az élelmiszeripar fejlesztése

mellett jelentős szerepet kapott a turisztika fejlesztése is, mint alternatív lehetőség. A turisztikai szektor erőforrásainak hatékony felhasználása révén képes részt venni egy adott térség gazdaságfejlesztési folyamataiban, és hosszú távú terveket kidolgozva növelheti a vizsgált tér jövedelemtermelő képességét, amely elősegítheti a gazdaság fenntartható fejlődését (DUSEK, 2001).

Magyarországon a területi kérdések és azok megoldása iránti érdeklődés évtizedek óta erőteljesnek tekinthető, a térszerkezetben megmutatkozó nagymértékű különbségek mérséklésének igénye évtizedekre vezethető vissza, mely különbségek a rendszerváltozást követő szerkezetátalakítás után tovább mélyültek (HORVÁTH, 2003). A Magyarországon elmaradott, perifériára került térségek helyzetének alakulásában a gazdasági áramba való bekapcsolódásuk hiánya nagyban meghatározó.

Az endogén fejlődés a gazdasági fejlődés egy sajátos formája, amely elsődlegesen egy terület belső erőforrásaira épít. Ezek magukban foglalják a természeti erőforrásokat és nyersanyagokat, a szakképzettséget, know-how és innovációs kapacitást, a sajátos helyi termékeket (mezőgazdaság, erdészet, kézművesipar, helyi előállítás), valamint a lakófunkciót kiszolgáló gazdaság és a turizmus számára vonzó tényezőket (időjárási feltételek, természeti és kulturális örökség, vonzó táj és egyéb komfort-tényezők) (BODNÁR, 2013).

Olyan gazdaságfejlesztési irányok fejlődhetnek ki, amelyek képesek a belső adottságokra épülve külső források bevonását is integrálni, az így kialakult munkahelyeken megtermelt javak pedig elkölthető jövedelmet koncentrálnak az adott térségbe. Így csökken a társadalmi krízis (elvándorlás, idősödő társadalom, stb.), a gazdasági és infrastrukturális leszakadás kialakulásának lehetősége (KÁPOSZTA - NAGY, 2013).

Anyag és módszer

A vizsgálat során kísérletet tettem arra, hogy LAU1 - azaz kistérségi szinten – térképre vetítsem Magyarország turisztikai helyzetét az előző – már lezárult - Európai Unió programozási időszakra vonatkozóan. Ahhoz, hogy a változásokat érzékeltetni tudjam, a programozási időszak kezdetét és végét tanulmányoztam, azaz a 2007-es és a 2013-as éveket vizsgáltam meg részletesebben. A teljes kutatáshoz szükséges adatbázis szekunder forrásokból állt rendelkezésemre, melyet a Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatási Adatbázis/Területi Statisztika adataiból, valamint az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR)/Területi Statisztikai Adatok (TSTAR)/Egyéb adatok adatbázisaiból gyűjtöttem össze az általam meghatározott évekre vonatkozóan. Az adatbázis elemeit minden esetben a kistérségek állandó népességével (fő) és területi adataival (km²) arányosítottam.

A kistérségek besorolása több esetben is módosult a kiválasztott éveket tekintve. 2007-ben 174 kistérség került lehatárolásra, míg 2013-ra ez a szám 175-re módosult. A könnyebb értelmezhetőség és összehasonlítás miatt a 2007-es kistérségi besorolást vettem alapul, és 2013-ban is 174 kistérség adataival számoltam (az Ajkai és Devecseri térséget továbbra is egynek tekintettem).

A mutatók közötti összefüggések vizsgálatában, valamint azok elemzésének végrehajtásában különböző többváltozós statisztikai elemzési módszereket használtam (korrelációs számítás, klaszteranalízis).

Vizsgálataim fontos pillérét a komplex idegenforgalmi hatásmutató (TPI) magyarországi vonatkozásai adták. A mutató módszertanát két szakember alkotta meg a Karibi-térség

helyzetének mérésére, melyet az ESPON program keretein belül az európai országok turisztikai versenyképességének mérésre is használtak 2005-ben. Célom volt, hogy a mutató módszertani háttérét figyelembe véve az általam meghatározott években elemezzem a kistérségek turisztikai rangsorát.

A mutató lényege, hogy három dimenziót együttesen mérve (gazdasági, társadalmi és környezeti hatás) állít elő egy komplex mutatót. A vizsgált területek:

1. Gazdasági hatás: a beutazó turisták egy főre jutó turisztikai költsége.
2. Környezetre gyakorolt hatás: szállodai szobák száma egy négyzetkilométeren.
3. Társadalmi hatás: átlagos napi látogatók száma 1000 lakosra.

„Tourism Penetration Index”- Komplex Idegenforgalmi Hatásmutató

$$\Sigma TPI_k = \frac{eco TPI_k \left(\frac{(eco X_k - eco X_k \min)}{(eco X_k \max - eco X_k \min)} \right) + env TPI_k \left(\frac{(env X_k - env X_k \min)}{(env X_k \max - env X_k \min)} \right) + soc TPI_k \left(\frac{(soc X_k - soc X_k \min)}{(soc X_k \max - soc X_k \min)} \right)}{TPI_n}$$

ahol

$eco TPI_k$ vagy $env TPI_k$ vagy $soc TPI_k$: az adott térség (k) részindexe;

TPI_n : részindexek elemszáma;

TPI_k : adott térség (k) komplex idegenforgalmi hatásmutatója.

Az adatgyűjtés során számos akadállyal szembesültem, ami megnehezítette a mutató egyértelmű használatát, hiszen nagy probléma az országos szint alatti hiányos adatbázis, ezért a mutatón a magyarországi adatgyűjtési módszertanhoz igazodva módosítanom kellett. A mutató módosítása után az alábbi három dimenziót vettem alapul a számításához:

1. Gazdasági hatás: Vendégéjszakák száma a kereskedelmi és magánszálláshelyeken, 1000 lakosra (fő)
2. Környezetre gyakorolt hatás: Kereskedelmi és magánszálláshelyek férőhelyeinek száma km²-ként
3. Társadalmi hatás: Látogatók száma 1000 lakosra.

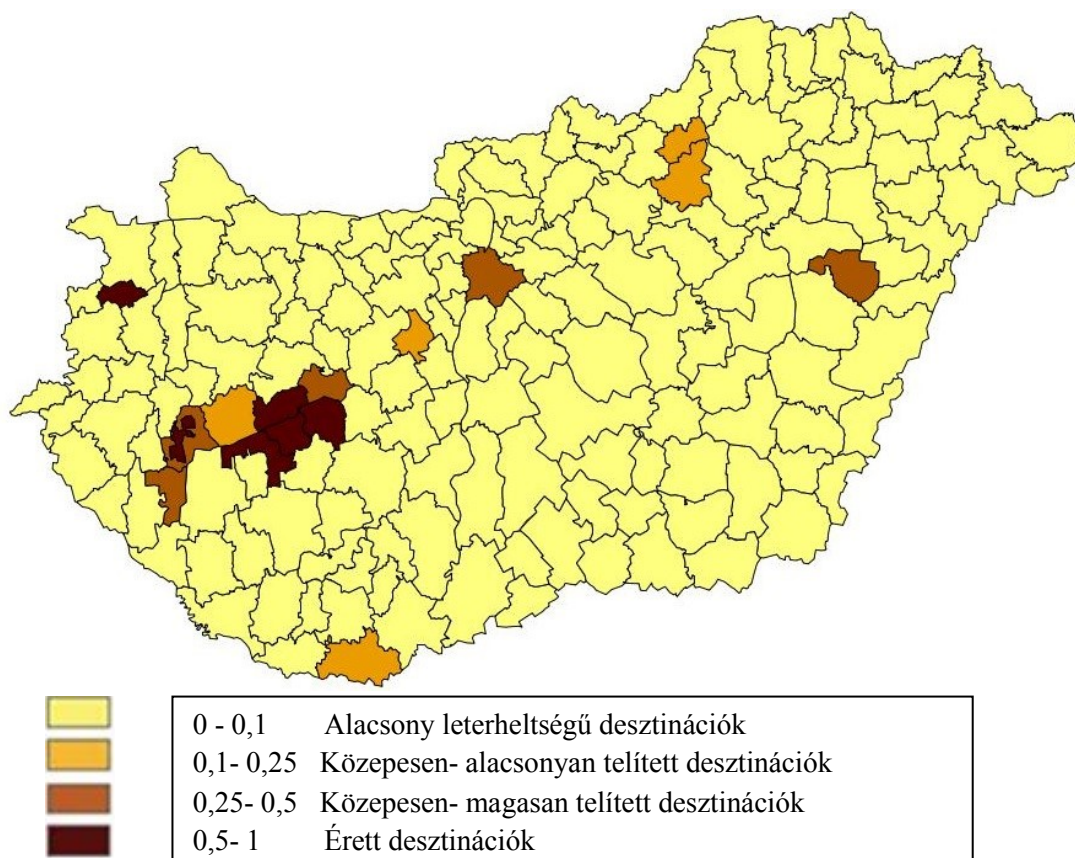
A fent ismertetett képlet alapján a megadott évekre kiszámoltam Magyarország kistérségeinek komplex idegenforgalmi hatásmutatóját.

Eredmények

A számítások alapján megállapítható, hogy 2007-ről 2013-ra a 174 kistérségből 110 esetben történt növekedés a mutatót tekintve, 64 esetben pedig csökkent annak értéke. Összességében egy általános, országos javulást tapasztalhatunk az idegenforgalom terén. A kistérségeket TPI értékeik alapján kategóriákba soroltam, melyeket klaszterelemzés segítségével alakítottam ki. A módszer során – az ESPON kutatáshoz igazodva – előzetesen meghatároztam a kialakítani kívánt klaszterek számát (4 klaszter). Az összevonáshoz a „Ward-módszertant” (variancia-módszert) találtam megfelelőnek, mely alapján kialakíthatóvá vált a négy klasztercsoport. Ez a besorolás egyébként megegyezik a korábban említett ESPON kutatás osztályozásával.

Az 1. ábrán szemléltettem a kistérségek 2007-es idegenforgalmi helyzetképét. Jól kirajzolható az a már korábban is ismert tény, hogy Magyarország turizmusát főleg a Balaton és Budapest határozza meg nagymértékben, a turistaérkezések száma döntően ezekben a térségekben realizálódik, és a vidéki nagyvárosok, azok agglomerációi kisebb mértékben részesülnek a turizmus nagymértékű hatásaiból. Mivel a vizsgálati elemeket minden esetben az állandó

népességszámmal súlyoztam, ezért magyarázható, hogy Budapest a második kategóriába lépett át.

1. ábra. Komplex idegenforgalmi hatásmutató, 2007.

Forrás: KSH, TEIR adatai alapján saját számítás, 2015.

1. táblázat. Komplex idegenforgalmi hatásmutató, 2007.

Ss z.	Kistérség	TPI értéke, 2007.	Klaszterbe sorolás
1.	Hévízi	0,980397	Érett
2.	Balatonfüredi	0,675417	Érett
3.	Csepregi	0,639579	Érett
4.	Fonyódi	0,600159	Érett
5.	Siófoki	0,568971	Érett
6.	Balatonföldvári	0,547504	Érett
7.	Hajdúszoboszlói	0,371479	Közepesen- magasan telített
8.	Zalakarosi	0,365130	Közepesen- magasan telített
9.	Budapest	0,315099	Közepesen- magasan telített
10.	Keszthelyi	0,301967	Közepesen- magasan telített
11.	Balatonalmádi	0,279143	Közepesen- magasan telített
12.	Gárdonyi	0,173658	Közepesen- alacsonyan telített
13.	Tapolcai	0,152114	Közepesen- alacsonyan telített
14.	Siklói	0,144989	Közepesen- alacsonyan telített
15.	Egri	0,119222	Közepesen- alacsonyan telített
16.	Bélapátfalvai	0,116516	Közepesen- alacsonyan telített

Forrás: KSH, TEIR adatai alapján saját számítás, 2015.

Az 1. táblázatban felsoroltam azokat a kistérségeket, amelyek legalább közepesen- alacsony, vagy annál jobb eredményeket elérő térségek. A vizsgált 174 kistérségből ez mindössze 16 esetben volt igaz. A többi esetben (158 kistérség) az index értéke 0,1 alatti, ami meglehetősen nagy eltérést mutat a vezető desztinációkhoz viszonyítva. Az országos átlag 0,054 volt. Így kirajzolódik, hogy melyek azok a térségek, amelyek a komplex idegenforgalmi hatásmutató elemzése szerint kiemelkedően jó értékekkel rendelkeznek.

Az ország helyzetképe meghatározása után 2013-ra vonatkozóan is elvégeztem a vizsgálatot, és megállapítható, hogy 2013-ra sem változott nagymértékben az idegenforgalmi hatásmutató térbeli eloszlása. A 2007-ben kiemelkedő 16 kistérség többnyire megőrizte vezető pozícióját, némi átalakulás azonban jellemezte azok rangsorban meghatározott helyét. 2013-ra az érett desztinációk száma csökkent, a korábbi hat kistérségből csupán négy tartozott ebbe a kategóriába. A Hévízi és Balatonfüredi hatásmutatók némileg csökkentek, a Balatonföldvári és Fonyódi térség értékei szintén. Utóbbi kettő így az érett desztinációk közül a közepesen- magasan telített térségek közé került. A Csepregi és Siófoki kistérség növelni tudta értékeit 2013-ra. Budapest, Keszthely és Balatonalmádi is veszített pozíciójából. A Sárvári kistérség pedig az országos átlaghoz közeli értékéről (0,058) jelentős javulásnak indult a Siklói kistérséggel ellentétben, amely kikerült a „vezető 16-ok” közül.

A hazai idegenforgalmi kínálat egyik legjellemzőbb hátránya az 1. ábra térképen is látható erős területi koncentráció, az egyenetlen turisztikai terhelés. A szektor sajátosságaiból adódóan a nyári időszakra tehető időbeni koncentrátsága mellett a területi összpontosulás kihívásaival is küzd. Turisztikai szempontból a legmeghatározóbb desztinációk tehát egyértelműen vízkészletünknek köszönhetik előnyüket a főváros központi szerepe mellett.

Következtetések

Budapest lendületes fejlődése a szektorban meghatározó. Egyedülálló fürdői, városképe, kulturális és konferenciaturizmusban rejlő lehetőségei páratlanok az ország tekintetében. A Hévízi kistérség idegenforgalmának alakulását alapvetően a nemzetközi viszonylatban is egyedülálló, méltán közkedvelt gyógyvízzel rendelkező Hévíz, valamint a Balaton közelsége határozza meg.

A Fonyódi kistérségben 2007-et megelőzően is a turizmus volt a gazdaság húzóágazata a mezőgazdasági termelésen alapuló feldolgozóipar mellett. A kistérségben jelentős az idegenforgalmat kiszolgáló szálláshely szolgáltatás, valamint a borturizmus feltételei is adóttak a kistérséghez kapcsolódó településeken.

Az északnyugat- magyarországi Csepregi kistérség a minősített gyógyhatású termálvizével, mára már kiépült infrastruktúrájával, szállodákkal, komplex rekreációs szolgáltatásokkal, és más idegenforgalmat kiszolgáló létesítményeivel, Közép-Európa legmodernebb golfpályájával nemcsak a hagyományos termálturizmushoz, de egyre inkább az üzleti és konferenciaturizmushoz is kitűnő lehetőséget biztosít.

Hasonlóan kedvező helyzetben van a Hajdúszoboszlói kistérség is, ahol a gyógy-, wellness- és családi turizmus egyaránt jelen van. A jelentős termálvízi érték erős egészségturisztikai hozadéka elősegíti a térség stabilitásának megteremtését.

Az Európában is egyedülálló értéket képviselő Kis-Balaton és a termálvíz a Zalakarosi kistérség két legnagyobb idegenforgalmi vonzerővel bíró adottsága, az ebből származó előnyök

idegenforgalmi hasznosítása kiemelkedő. A térség természeti adottságai, gazdag növény- és állatvilága, a gyönyörű környezet önmagában is ideális feltételeket teremt az aktív turizmus fellendüléséhez.

A Balaton és Budapest között félúton elhelyezkedő Gárdonyi kistérség a Velencei-tó adta lehetőségeknek köszönheti pozícióját. A tó egyedülálló természeti értékeinek kihasználása mellett jelentős az egészségturizmus és az extrém sport-turizmus jelenléte.

A Balatoni- régió természeti és épített értékei, tájképi adottságai, szőlő és borkultúrája és termásvíz-készlete a turizmus számára kedvező adottságokkal szolgál a Tapolcai kistérségben is. A térség országosan is ismert termásvíz-vagyonával emelkedik ki a gyógy- és kirándulóturizmus területén.

Az Egri kistérség és Belpátfalvai kistérség turisztikai adottságait tekintve a gyógy- és wellness turizmus, bor és gasztronómia, kongresszusi turizmus, falusi vendéglátás, ökoturizmus a legjellemzőbb területek.

A Mecsek lábánál fekvő Siklói kistérség turisztikai adottságainak vizsgálatakor fontos kiemelni az attrakciók koncentrációját: nagy számban található itt természeti és kulturális értékek. A turizmus jelenleg elsősorban a gyógy- és borturizmus adta lehetőségekre koncentrál. A Csepregi kistérség közelében elhelyezkedő Sárvári kistérség turizmusában a gyógy- és termálturizmus mellett az aktív turizmus, a kulturális és örökségturizmus valamint a falusi turizmus is kiemelkedő.

Összefoglalás

Összességében tehát megállapítható, hogy a komplex idegenforgalmi mutató számítása alapján kiemelkedő változás nem történt a kistérségek turisztikai helyzetét tekintve. A hatásmutató ugyan nagyobb részben (110 esetben) némileg növekedett, de ez alapjaiban mégsem volt elegendő a kategóriák változásához. Felmerül azonban a kérdés, hogy ennek mi lehet az oka, hiszen 2007 óta (azt megelőzően is) nagy mennyiségű európai uniós forrás felhasználására volt lehetőségünk, továbbá számtalan külföldi és saját finanszírozású beruházás segíthette volna elő a szektor fejlődését.

Köszönetnyilvánítás

„Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-4-VII-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

Irodalomjegyzék

1. Bodnár G. (2013): Endogén regionális fejlődés a rurális térségekben. pp. 42-61. In: Lukovics M. – Savanya P. (szerk.): Új hangsúlyok a területi fejlődésben. JATEPress, SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, ISBN: 978-963-306-247-0, 303 p. <http://www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=40039>
2. Dusek T. (2001): A területi mozgóátlag. Területi Statisztika, 2001 (3), pp. 215-229. <http://rs1.szif.hu/~dusekt/9reszdusekteruletielemzesek.pdf>
3. Horváth Gy. (2003): Az uniós tag Magyarország új kohéziós politikájának alapkérdései, p. 26-32. In: Nagy E - Nagy G (szerk.) (2005): Az Európai Unió bővítésének kihívásai- régiók a keleti periferián. Nagyalföldi Alapítvány, Békéscsaba, ISBN 963 85437 79, III:

- Alföld- kongresszus plenáris előadásainak összefoglalója, 2003. november 28-29, Békéscsaba, 370 p.
4. Káposzta J. - Nagy H. (2013): Vidékfejlesztés és a környezetipar kapcsolatrendszere az endogén fejlődésben. *Journal of Central European Green Innovation*, 1 (1) pp. 71-82. <http://docplayer.hu/7322157-Journal-of-central-european-green-innovation.html>
 5. www.ksh.hu
 6. www.teir.hu
 7. www.terkepter.hu